

Del Reus del segle passat

“La Piràmide”

Amb aquest nom, tot Reus coneixia l'alt obelisc que s'aixecava en el bell mig de la plaça del Mercadal, com a regosig popular, en les festes extraordinàries que es celebraven per a commemorar algun fauste succés, que com s'efectuava de molt lluny a lluny, constituïa un gros aconteixement que omplia de joia a tots aquests habitants, molt especialment a la gent menuda, que per ésser organismes més tendres, són més aptes per a rebre impressions que els queden tan ben gravades que són retingudes per tots els dies de la seva vida, al menys pel que a mi m'ha passat judico que ha d'ocórrer als altres. Tenia jo sols uns cinc anys quan veia aixecar per primera vegada la Piràmide i recordo com si fós ara mateix, aquell bellugament dels brivalls que omplien per complet la plaça, fixos tots, i caient-nos la bava, contemplant com s'anava alsant aquella llarga antena escalonada per estagues i coronada per la imatge de Sant Bernat Calbó, la mateixa que es venera en un dels altars de l'ermita de Misericòrdia, i que a mida que anava pujant per l'esforc d'unes cordes lligades al capdamunt de l'antena, que un grapat d'homes anaven tirant, volejaven les vestidures de la imatge.

Es feien aquelles festes per a celebrar el retorn de la Mare de Déu al seu santuari, després d'haver permanescut un termini més o menys llarg de dies en la parroquial de Sant Pere, i era costum inveterada en semblants obsequis a la nostra Patrona que no faltés mai l'ornament de la Piràmide a la plaça major.

Regnava en aquell temps donya Isabel II i era batlle de Reus don Josep Roselló conegut vulgarment pel *Victu*.

La Piràmide es componia d'un ample i quadrat cadafal, vorejades les seves quatre cares per una barana de fusta plana i calada que amb la seva ben entesa pintura amb els corresponents clars, obscurs i sombres, li donaven tota l'aparença d'una balustrada de relleu. S'unien pels seus extrems en angle a unes pilastres surmontades; la de baix, d'un color rogenc, feia de sòcol a la de damunt, cendrosa i estriada, a les que remataven uns grossos gerros de guix blanc cremosos, curullats de verdes fulles i flors artificials de vius colors. Al centre s'aixecava el basament de forma cúbica, al damunt, més entrat endins, venia el segon cos unit a l'anterior amb ample escòcia. Era aqueix cos el més estret i d'ell arrencava la Piràmide pròpiament dita. Era el tot, de roba, amb suports de fusta, com les decoracions de teatre, i anava pintada amb uns florejats ornaments d'un color cendrós que destacava del seu fons blavenc esmor-

tuït i similava de relleu, d'estil barroc, que era l'ordre arquitectònic que a les hores imperava.

En cada cara del basament, en el centre, apareixien uns ovalats medallons d'un to blau fort en els quals es llegien en lletres blanques unes llegendes poètiques dedicades a la Verge.

Completava la decoració de la plaça, una llarga porxada toscana de flamants colors, alsada arrans de les voreres dels edificis dels quatre costats deixant sols lliure el davant de la façana de les Cases Consistorials i que en cada un dels seus extrems sobremuntaven uns grups amb els atributs de les ciències, de les arts, de la indústria, comerç i agricultura. De cada arcada penjaven cortinatges de punta blanca que anaven recollits als costats per gruixuts cordons i borles carmesins, produint el tot un aspecte altament decoratiu.

De nit, la Piràmide quedava il·luminada amb quatre blandons a l'entorn de Sant Bernat i amb potents flames de les gruixudes atxes que en filera corrien per sobre del cos intermig i altra filera més baixa de damunt del basament, com també a tota la llargada de la balustrada i cornisa de la descrita porxada que envoltava la plaça ço que donava a aquesta un aspecte sever a la vegada que suntuós.

En un dels dies de les festes, des del cadafal, s'hi donava un concert vocal i instrumental que anava a càrrec de la secció coral del benemèrit CENTRE DE LECTURA i eren sempre números obligats del programa les cantates de Clavé "Glòria a Espanya" i els rigodons bèl·lics de l'Àfrica: "Els néts dels almogàvers" que amb el seu acompanyament de banda de música, de toc de campana, de toc de cornetes, dispar de tirs, de descàrregues, canonades i l'encesa de llums de bengala, produïa un entusiasme delirant d'aquella immensa i apinyada multitud, que omplia a vessar tota la plaça i avingudes aflluents, composta no sols dels veïns de Reus ans també dels milers de forasters que acudien a les festes.

Al raval de Monterols que abans portava aquest nom l'actual primera tramada de Santa Anna, en desembocar a la plaça de les Monges, avui anomenada de Prim, el col·legi de platers i gremis de confiters i cerers aixecà un alt arc monumental de tres arcades, una al mig més alta i espaiosa i altres dues més baixes als costats. Unes cornises en dos nivells diferents disposades, suportaven una munió d'estàtues simbòliques, a l'entorn del carro de l'Aurora guiat per briosos i encabritats cavalls. El conjunt feia la semblant visió d'aqueixos arcs monumentals de pedra que s'aixequen en algunes de les primeres capitals europees.

Les carrosses del gremi de boters i la molt elegant de línies dels pagesos amb els seus individus de "la vint-i-quatrena" i una porció de dances típiques del país prenien part en les festes.

De la data d'aquests dies alegres, expanxius i gojosos, no es feren esperar els oposats: tristos, plens d'esglai, esverament i congoixa de la revolució septembrina del 68 en què les persones timorates i espantadisses profetitzaven cada dia i a termini fix la repetició del *cop*, paraula amb què batejaven el luctuós dia 30 de setembre d'aquell

any. Per fortuna, tan dolorosos auguris no es confirmaren, ans al contrari, el govern provissional nascut de la revolució i capitanejat pel nostre paísà el general Prim ens portava la tranquil·litat amb la instauració de la dinastia de la Casa de Savoia, que no tingué ell el goig de poguer-la veurer governar. Possessionat del tron Amadeu I, per a conèixer el seu reialme, emprenia un viatge i dedicava la corresponent visita a la nostra ciutat. Des de l'arc monumental dels platers, abans descrit i aixecat a l'extrem superior del carrer de Sant Pere Alcàntara, més conegut pel nom del Padró i actual de Llobera, se li donava la benvinguda, i se'l rebia carinyosament amb tota la ciutat engalanada per haver estat portat aquell rei per un patrici nostre. Co mla dita visita coincidí amb la celebració de festes populars d'un dels nostres barris, les gentils, xamoses i elegants sagristanes anaven a rebre el rei i li feien ofrena de flors i més tard de les saboroses i toves coques de consuetud que el monarca rebia amb gran complacència.

No fou llarga aquella tranquil·litat, perquè amb l'assaig de República que sobrevingué, es reproduïen cada dia les bullangues pels nostres carrers, s'aixecaven els carlistes a la muntanya que prompte invadien el plà i atropellaven els poblats. A Cartagena s'insurreccionaven els cantonals. S'insubordinaven les tropes de la nació i explotava la guerra separatista a Cuba, emperò tot ho pacificà la restauració borbònica i per a celebrar la tan desitjada pau es celebraven llüdes festes a la nostra ciutat i de nou es plantava la Piràmide a la plaça del Mercadal conforme queda descrita sense més modificació que substituïda la imatge de Sant Bernat per l'estàtua simbòlica de la Pau: una alta i fornida matrona, vestida amb túnica blanca i mantell roig que de l'espatlla esquerra, li arribava als peus, el braç dret nu enlaire, empunyava un gros ram d'olivera mentre que en l'esquerra, baixa, sostenia l'escut d'Espanya. Les poesies del basament eren canviades per altres alusives a la Pau. No apareixia aquesta vegada la porxada toscana de què hem parlat abans i figurava en les precedents festes; en canvi, entre fanal i fanal que en número de vuit envoltaven la plaça en lloc dels quatre candelabres actuals, s'hi alçaven uns alts màstils pintats de groc i resseguits per una tira vermella que en espiral corria fins a la punta de la qual penjaven llargs gallardets. De cada esbelt fanal al que s'havia canviat la llanterna per un compacte grups de globos de porcellana blanca, arrancava una garlanda de verd follatge, elapejades de vistoses flors que anava a buscar la seva veïna per davant del màstil ocult per un elegant medalló amb inscripcions de les accions més memorables guanyades per les tropes lleals i rodejats de banderes espanyoles.

Al raval de Santa Anna, a l'entrar a la plaça de la Revolució que allavors portava aqueix nom l'actual de Prim, s'hi aixecà el descrit arc monumental dels platers. També les carrosses dels gremis dels pagesos i dels boters preïen part en les festes.

Uns anys després, trobant-se d'alcalde primer el bon patrici N'Antoni Pascual a qui es deu en gran part la construcció del Teatre Fortuny, per a solemnitzar el retorn de la Mare de Déu de Misericòrdia al seu propi hostatge, després d'unes pregàries a la prioral de Sant Pere per a obtenir el benefici de la pluja per als nostres assedagats

campes, s'alsava de nou la Piràmide a la plaça, aqueixa vegada completament transformada. Havia substituït l'antiga pintura, altra de llisa d'un color groc verdós que anava enquadrada per amples marges cendrosos, i separava les dues distintes pintures una gruixuda i brillant motllura daurada que resseguia tots els cossos del monument donant-li un lluït aspecte de riquesa. Seguïa una sanefa i al mig dels quatre aguts triangles de la Piràmide en uns medallons obscurs es destacaven en lletres de plata lemes de la lletania, en la seva part interior simulaven en baixos relleus de bronze l'escut de la ciutat. En el basament, també imitant el mateix metall, en cada una de les seves quatre cares, anaven dins d'uns òvals uns àngels que amb llur ma esquerra sostenien emblemes de la ja esmentada lletania i amb les dretes agafaven unes cintes que corrien per sota i en lletres platejades deien el títol que cada emblema significava.

Totes les arestes vives de l'obelisc i balustrada anaven resseguides per globos de porcellana blanca alimentats per gas, com també quatre grossos i compactíssims grups un a cada angle, que com entre tots sumaven alguns centenars de llums, donaven tan brillant claror que convertien la plaça de la fosca nit en ple dia i la Piràmide semblava vorejada de gegantines i resplandents perles, tal era l'efecte enlluernador d'aquella tan ben encertada decoració que hom rematava amb una estrella de nacrat cristall, en la qual per transparència es llegia: "Stel. la Matutina" a cada una de les dues cares. La resta de la plaça aparegué guarnida com en les últimes festes descrites solament que els colors blanc i blau alternaven amb el groc i vermell en màstils, gallardets i banderes.

Com de costum, en semblants diades, no mancà la nit de l'extraordinari concert, provocador de delirant entusiasme, ni altra nit que en discórrer per aquell lloc la retreta amb el vibrant so de les nombroses músiques militars i civils l'espetic de fanals portats pels manifestants a cavall, o a peu, les carrosses dels gremis artísticament engalanades, precedides dels individus de la "vint-i-quatrena" amb les seves elegants i vistoses vestimentes, amb atxes a la mà i muntats en llustroses mules, donaven un fantàstic aspecte a aquella plaça com segurament no havia vist jamai Reus, ni ho ha vist més des d'aquella data i difícilment ho tornarà veure si es porten a la pràctica obres de transformació en projecte.

Durant aquestes festes no s'aixecà l'arc monumental dels platers, com era de costum en semblants diades; s'alsava en canvi per a rebre el rei Alfons XII en la visita que feu a la nostra ciutat i que jo sàpiga, és l'última vegada que ha fet la seva aparició en els nostres carrers.

Trenta sis anys enrera, per complir-se el tercer centenari de l'aparició de la Verge a la pastoreta Isabel Basora, era traslladada la Mare de Déu de Misericòrdia a la parròquia de Sant Pere, per a rebre l'homenatge dels seus fidels i devots fills i amb el dit motiu s'alsava altra volta la Piràmide a la plaça, aquesta vegada novament encapsalada amb la imatge de Sant Bernat Calbó, amb la mateixa pintura que queda descrita de la última vegada, però suprimides les motllures daurades i restablerta la il·luminació amb les atxes de cera, la qual cosa li donava un aspecte trist i pobre, acostu-

mats com estàvem a l'esplendorós amb què ens la va donar a conèixer l'alcalde senyor Pascual i aquests veïns donant-se'n compte deien que "aquella decoració, més que per a commemorar un fet gloriós semblava un monument funerari per a presidir unes hores fúnebres". Algú, extremant la nota pessimista, deia que allò era un adefeci i fins un elevat funcionari municipal, des d'anys passat a millor vida, s'atrevia a dir que la Piràmide a Reus no s'hi aixecaria ja mai més perquè ell s'hi oposaria, que era necessari fer-la desaparèixer. I efectivament, la Piràmide ja ningú l'ha tornat a veurer, encara que segons notícies es conserva. Uns anys després de les esmentades últimes festes la Mare de Déu de Misericòrdia tornava a ésser traslladada a la prioral de Sant Pere per a rebre en ella amb tota solemnitat la litúrgica coronació i amb el dit motiu es celebraven llüdes festes, però enlloc apareixia la Piràmide que sempre s'havia considerat com un indispensable obsequi a la nostra Patrona, ni altra adorn ni engalanament en tota la ciutat més que la il·luminació del campanar per globos de gas, des de l'arrencada per damunt les teulades de la veïna església, a la punta.

Ara bé, com després d'un període de vacil·lacions i opinions oposades, per últim, en definitiva, el nostre actual Ajuntament ha acordat alçar a la plaça del Mercadal el monument al nostre malaguanyat compatriota Marian Fortuny, com des del dia que es realitzi aquesta obra queda ja impossibilitat per a sempre més poguer-hi veure aixecada la Piràmide, he cregut que bé es mereixia dedicar un record a l'obelisc que per tants anys en les seves extraordinàries festes havia exornat la nostra principal plaça a la vegada que per a dedicar el ben guanyat tribut d'admiració envers el gremi de fabricants de vels que per la seva iniciativa i a les seves costes s'aixecà per primera volta la Piràmide fent-ne després donació al municipi. De cap manera podem regatejar elogis a aquells entusiastes patricis que en la seva perfecta organització dels gremis, amb la seva vida corporativa, treballaven per l'avenç dels seus estaments i en conseqüència per l'engrandiment de la seva pàtria com ho conseguiren, logrant que Reus arribés a ésser el primer poble de Catalunya després de la capital, pel creixent cens dels seus habitants, pel perfeccionament de la seva indústria, pel floreixement del seu comerç i per l'abundant producció de la seva agricultura, no descuidant-se de què en la celebració de les festes, no tingués res a envejar a les poblacions més importants engalanant la ciutat com cap més altra que li pogués passar al davant, com consta en les ressenyes dels annals d'aquell temps.

Els nostres avanspassats, fermes patricis, s'havien donat compte que a Egipte en aquells antics temps d'esplendor de les múltiples dinasties dels Faraons per a solemnitzar llur coronació o per a commemorar el triomf de les seves armes sobre l'enemic, es celebraven grandioses festes en les que presidien els alts obeliscs aixecats en front dels seus colossals temples i dels gegantins palaus, obeliscs que alguns han passat a Europa i són respectats i venerats en les seves més famoses places com a París, a la tant renomada de la Concòrdia, entre els formosos edificis del Parlament Francès i de l'església de la Madalena, i a Roma, en la de Sant Pere, davant per davant del temple magne de la Cristiandat, com en altres places de la Ciutat Eterna se'n veuen més.

Com Reus no es pogué proporcionar aqueix testimoni evident i autèntic d'aquella remota civilització, improvisà l'obelisc per a que no manqués en les seves festes, conforme queda descrit i alçant-lo a la plaça, en front del palau municipal, valguent-se per a la seva il·luminació dels mitjans que allavors es tenien a mà, que no eren altres que la cera; però que en el rodolar del temps i dels progressius avenços, un alcalde ens ensenyava el gran partit que es podia treurer de la il·luminació pel gas com ara seria encara d'un més gran efecte l'electricitat. Tot podria ésser aplicat a la Piràmide reusenca, a la que de cap manera hom podria acusar de constituir un adefeci i un objecte arcaic, si en ella s'empraven els corrents i moderns mitjans de decoració, dones si bé és veritat que causà un efecte deplorable la darrera vegada que va poder ésser contemplada, fou perquè se li restringiren ornaments dels que la dotà el senyor Pascual per a ésser transformada i perquè s'hi emprà una il·luminació inadequada o inactual. Per això deploro en gran manera, que se'ns sustregui aquell lloc escollit per les nostres patriòtiques generacions passades per a fer-hi lluir l'ornament tradicional en les nostres extraordinàries festes, majorment quan considero no acceptable el projectat emplaçament del monument a Fortuny com podria demostrar amb l'exemple que ens donen les grans capitals.

Barcelona, París, Berlín, Roma, Londres, Brusselles, Anvers, i altres que conec, ens ensenyen que els monuments s'han d'alsar en llocs de gran perspectiva perquè puguin ésser vistos i contemplats des de lluny i mai en llocs tancats de reduïda visualitat com ho resulta la plaça del Mercadal.

A Reus no li falta aquest privilegiat lloc, i al meu entendre, és al davant de la porta d'Alcolea, a la intersecció del Passeig de Sunyer.

Ja existeix allí una plaça que convenientment engrandida podria contenir en el seu centre un arrodonit i proporcionat burlador, a la basa del monument, envoltat d'ample espai per al pas de carruatges. Aquesta situació permetria que l'obra pogués ésser admirada des de la plaça de Prim, des de davant del pedestal de l'estàtua d'una glòria reusenca política i guerrera a la de l'altra glòria de Reus, i de la pintura, i des de la plaça del modern moviment comercial, a través del carrer de Sant Joan, un dels més espaiosos i bonics de la ciutat. Per la part oposada seria permés poguer contemplar el monument des de la carretera d'Alcolea, fins que canvia de direcció i per la que entra i surt de la ciutat més afluència de persones i vehicles que en cap altre. A la dreta, s'oviraria el monument des de el Passeig de Mata, nom d'altre il·lustre reusenc, fins al monument del gran pintor, a tot el llarg del Passeig de Sunyer, com a mà esquerra arribaria la seva perspectiva pel mateix passeig fins que canvia la direcció a l'entrada de la carretera de Riudoms, passeig que quan als veïns de Reus els hi vingui l'empenta constructiva, és cridat a ésser l'avinguda més formosa de la població.

Fent-ho així, a Reus li quedaria lliure de tot entrebanc la plaça del Mercadal que tampoc té recomenable l'enquadratura dels seus edificis o sigui el marc, per a que pugui lluir l'obra artística del seu fons; podria ocupar-se accidentalment sempre que convingués, i si es presentava ocasió de celebrar festes i a un Ajuntament se li ocorregués restablir-hi de nou la Piràmide, acomodada a les exigències contemporànies de decoració i enllumenat, i coronada, com tantes altres voltes, per la imatge de Sant Ber-

nat Calbó, s'honoraria a un altra glòria pàtria, al miracler Sant Bisbe nascut en el seu terme municipal d'a-les-hores, i a la masia-castell del seu mateix camp que encara que l'homenatge tindria d'ésser perenne i no transitori, en el seu defecte fós quan menys d'uns dies, per a evidenciar que Reus no el té oblidat del tot.

MIGUEL DEL S. FONT